

Bestaat West-Drentse populatie van Grauwe Klauwieren *Lanius collurio* bij de gratie van lokale reproductie?

In 1990-2000 produceerden Grauwe Klauwieren in West-Drenthe 42 legsels, goed voor 124 uitvliegende jongen. Met een gemiddelde jongenproductie van 2.7 per paar is dit voldoende om de lokale populatie op peil te houden. Er werden geen aanwijzingen gevonden van uitwisseling met de populatie in Bargerveen.

Rob G. Bijlsma

De treurzang rond de Grauwe Klauwier lijkt met de opkomst van een grote populatie in het Bargerveen in ZO-Drenthe enigszins te zijn omgebogen in een hoopvollere ontwikkeling. In ZO-Drenthe zouden de laatste jaren c. 145 paren broeden, een substantieel deel van het Nederlandse totaal (200-245 paren in 1996-97; Bijlsma *et al.* 2001).

In de jaren negentig ontstonden op diverse plaatsen in het land nieuwe clusters van 2-10 paren, onder meer in Westerwolde in ZO-Groningen (Luijten 1997), op diverse plaatsen in Drenthe (Bonder 1994, Willem van Manen), op de Veluwe (Bijlsma *et al.* 2001) en in Limburg (Hustings & Esselink 1999). De vraag is in hoeverre recruten uit ZO-Drenthe verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van deze nieuwe clusters. In theorie is dat te controleren, omdat een deel van de Bargerveen-vogels jaarlijks wordt ge(kleur)ringd; in 1997 en 1998 werden in Nederland bijvoorbeeld 311 juveniele en 6 adulte vogels geringd (Op Het Vinkentouw 87: 16-25, 89: 10-25), voor >90% in het Bargerveen.

In West-Drenthe, waar ik sinds 1990 woon, houd ik jaarlijks de Grauwe Klauwieren bij in het beekdal van de Vledder Aa en aangrenzend Vroome Veld-Wapserveld-Hertenkamp. In dit verhaal enige resultaten met betrekking tot populatie-ontwikkeling en reproductie.

Werkwijze

Grauwe Klauwieren zijn simpel te volgen vogels. Bij goed weer zitten ze geëxponeerd in de vegetatie. Om de zoveel tijd doen ze een uitval naar insecten of verplaatsen ze zich naar een zitpost in de buurt. Gewoonlijk is een kwartier observeren in geschikt habitat voldoende om vast te stellen of er een Grauwe Klauwier zit, afgezien van een enkele stiekemer.

Vanaf aankomst houd ik territoriumvorming bij, of de vogels geringd zijn (pootjes afkijken, niet moeilijk omdat ze zich van dichtbij laten bekijken), waar hun nest zit en hoeveel eieren en jongen ze krijgen. Nesten zoeken is bij Grauwe Klauwieren een eitje. Het volstaat om - bij voorkeur 's ochtends vroeg als het vrouwtje broedt en honger heeft- het mannetje in de peiling te houden. Als deze een prooi heeft gevangen, vliegt hij direct naar zijn broedende vrouwtje. Ook hier volstaat een kwartier om te zien of en waar een mannetje een nest heeft. Maar niet altijd gaat het zo eenvoudig. Een ongepaard mannetje vergt bijvoorbeeld meer tijd voordat met zekerheid kan worden gezegd dat hij geen partner heeft. Zit zo'n beest in de buurt van een paar of paren met nest(en), dan is zijn ongepaarde status eenvoudig vast te

stellen: is luidruchtig (de agressieve 'mèh-mèh'-roep), vliegt van hot naar her, krijgt op zijn falie van gevestigde paren, zit vaak hoog te roepen (in boomtoppen) en legt vaak >100 m in een ruk af (wat een broedvogel nooit doet). Om een idee te geven: vanaf mijn huis kan ik ongepaarde vogels horen over 450-500 m afstand, met bos ertussen! Deze ongepaarde knakkers kunnen behoorlijk zwerven (>1000 m), iets om rekening mee te houden.

De nesten werden gecontroleerd in ei- en jongenfase. Als het nest werd gemist in de eifase, werd de legselgrootte gelijkgesteld aan het aantal jongen + aantal niet-uitgekomen eieren (vier nesten). Vanaf 1997 werden zoveel mogelijk jongen geringd (rechterpoot, aluminium-ring Vogeltrekstation, met dank aan de ringer Jacob Mussche). Sommige paren zaten in enorme braamstruwelen; deze werden van buitenaf met een spiegeltje gecontroleerd op inhoud. Zulke nesten kunnen niet worden benaderd zonder een ravage aan te richten; dat is uiteraard niet de bedoeling. De jongen werden in de leeftijd van 5-8 dagen geringd. Zodra slag- en staartpenen gaan spruiten en contourveren goed ontwikkeld raken, is het af te raden ze uit het nest te halen. Ze laten zich bij een leeftijd van 9-10 dagen niet meer goed terugzetten (wippen onmiddellijk het nest weer uit).

Resultaten

Aankomst

Over 1992-2000 varieerde de aankomstdatum van de eerste mannetjes van 7-18 mei (gemiddeld 10 mei), van de vrouwtjes van 10-18 mei (gemiddeld 12 mei). Vrouwtjes arriveren inderdaad iets later dan de mannetjes op de broedplaats; alleen in 1996 zag ik een vrouwtje één dag eerder dan de mannetjes. Vestiging kan echter nog geruime tijd na de eerst-arriverende vogel plaatsvinden (Tabel 1), soms zelfs in de laatste dagen van mei. Dit zijn in ieder geval geen verplaatsingen van lokaal mislukte broedsels.

Tabel 1. Seksespecifieke aankomstdata van Grauwe Klauwieren in West-Drenthe in 1991-2000; mediane waarden met aantal, 130 = 10 mei. *Sex-specific arrival dates of Red-Backed Shrikes in western Drenthe in 1991-2000; median dates with number, 130 = 10 May.*

Jaar Year	Mannetje Male		Vrouwtje Female	
	Eerste First	Mediaan (n) Median (n)	Eerste First	Mediaan (n) Median (n)
1991	12 mei	134.5 (2)	17 mei	138.5 (2)
1992	8 mei	129.5 (2)	11 mei	-
1993	8 mei	128.5 (2)	10 mei	-
1994	18 mei	138.6 (3)	18 mei	129.0 (2)
1995	7 mei	127.5 (2)	11 mei	-
1996	9 mei	129.5 (2)	8 mei	129.5 (2)
1997	14 mei	138.6 (3)	15 mei	136.5 (2)
1998	10 mei	135.4 (5)	11 mei	138.5 (5)
1999	8 mei	129.6 (3)	10 mei	132.0 (2)
2000	10 mei	136.0 (3)	12 mei	137.0 (3)

Ei- en jongenproductie

Het aantal paren steeg van 1 in 1990 naar zes in 1998. In dat laatste jaar werden voor het eerst ook ongepaarde mannetjes vastgesteld. Of de afname in de daaropvolgende jaren een vervolg krijgt, zal moeten blijken. In ieder geval was 2000 een gek jaar, met deels zeer late vestigingen en diverse vacante territoria.

De legselgrootte varieerde van 4-6, en bedroeg gemiddeld 5.17 (sd=0.67). Hier zitten de nalegels bij inbegrepen. De succesvolle paren kregen 2-6 jongen (gemiddeld 4.59, sd=1.16). Als de mislukkingen worden meegeteld, wordt het jongental gemiddeld 2.70/paar (sd=2.43). In totaal brachten in 1990-2000 42 paren 124 jongen groot (Tabel 2).

Tabel 2. Aantal paren, aantal ongepaarde mannetjes, legselgrootte en aantal uitgevlogen jongen van Grauwe Klauwieren in West-Drenthe in 1990-2000. *Number of pairs, number of unpaired males, clutch size and number of fledglings of Red-backed Shrikes in western Drenthe in 1990-2000.*

Jaar Year	Paren Pairs	$\sigma\sigma$ $\sigma\sigma$	Legselgrootte Clutch size			Aantal uitgevlogen jongen Number of fledglings						Jongen Young
			4	5	6	0	2	3	4	5	6	
1990	1	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	4
1991	3	0	0	2	1	2	0	0	0	1	0	5
1992	3	0	0	1	2	1	0	0	1	1	0	9
1993	3	0	1	1	1	1	0	1	1	0	0	7
1994	3	0	0	3	1	2	0	0	0	1	1	11
1995	4	0	2	2	0	2	1	0	1	0	0	6
1996	5	0	0	4	2	3	0	0	1	2	0	14
1997	5	0	1	3	2	3	0	0	1	0	2	16
1998	6	3	0	4	2	2	0	0	0	2	2	22
1999	5	0	3	1	2	3	0	0	2	0	1	14
2000	4	1	0	2	2	0	1	1	0	1	1	16
Totaal Total	42	4	7	24	15	19	2	2	8	8	7	124

Discussie

De ontwikkeling van de kleine populatie Grauwe Klauwieren aan de bovenloop van de Vledder Aa liep synchroon aan de verruiging van landbouwgronden die uit productie werden gehaald. Vooral de opkomst van braamstruwelen was een bonus voor deze soort. Alle nesten zaten in braamstruweel, vaak op plekken met opslag van Amerikaanse vogelkers, lijsterbes, zomereik, wilg, vuilboom of kamperfoelie. De verruiging leverde ook grotere insectenrijkdom op. Net als in het Bargerveen (Esselink *et al.* 1995, Geertsma *et al.* 1995) bestond het hoofdvoedsel van de klauwieren uit grote insecten. Zelden constateerde ik predatie van nestjongen van Grasmus *Sylvia communis* (2x) en Kneu *Carduelis cannabina* (1x), of van Levendbarende Hagedissen *Lacerta vivipara* (4x).

De aankomst van Grauwe Klauwieren in West-Drenthe wijkt niet af van die in de rest van het land (Bijlsma *et al.* 2001). Ongeachte aankomst beginnen de vogels binnen een week

met nestbouw, tenzij het langdurig slecht weer blijft. Van de 46 nesten mislukten er 19, meestal door predatie van katten. De meest florissante broedplek, het Vroome Veld, had jarenlang de pech in het uitloopgebied te liggen van >10 katten van de naaststaande boerderij. Nadat deze boer was uitgekocht en de katten waren opgeruimd, verbeterden de perspectieven op succesvol broeden.

Bij een jaarlijkse sterfte van adulte vogels van c. 50% (Glutz von Blotzheim & Bauer 1993) en een geschatte mortaliteit van eerstejaars vogels van 60% (een gok) zou de gemeten jongenproductie van 2.7 jongen/paar net kunnen volstaan om de populatie op peil te houden. Er zijn geen aanwijzingen dat vogels uit het Bargerveen zich in West-Drenthe vestigen. Tot en met 2000 werden in mijn gebied nooit gekleurde vogels aangetroffen, wel 1x een geringd vrouwtje (1998) en 1x een dito mannetje (2000). Beide vogels werden vermoedelijk ter plekke uitgebroed (27 geringde jongen vlogen hier succesvol uit).

Summary: Does the population of Red-backed Shrikes *Lanius collurio* in western Drenthe depend on locally produced recruits?

In western Drenthe, a small population of Red-Backed Shrikes became established in the early 1990s, increasing to 6 pairs (and 3 unpaired males) in 1998. Males normally arrived ahead of females, mean arrival dates being respectively 10 and 12 May (Table 1). Over the years, the pairs produced 46 clutches, resulting in 124 fledglings (2.7/pair, including failures; Table 2). This reproduction should suffice to replace mortality. No indications were found that recruits from the large population in SE-Drenthe settle in western Drenthe; 2 ringed birds in western Drenthe were probably locally produced fledglings.

Literatuur

- Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuijsen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 2. GMB Uitgeverij, Haarlem / KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bonder M. 1994. De Grauwe Klauwier *Lanius collurio* in Noord-Drenthe. Drentse Vogels 7: 44-46.
- Esselink H., Geertsma M., Kuper J., Hustings F. & van Berkel H. 1995. Can peat-moor regeneration rescue the Red-backed Shrike in The Netherlands. Proceedings Western Foundation Vertebrate Zoology 6: 287-292.
- Geertsma M., Kuper J. & Esselink H. 1995. Hommels als prooi van Grauwe Klauwier. Natura 95: 228-229.
- Glutz von Blotzheim U.N. & Bauer K.M. 1993. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 13/II. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- Luijten L. 1997. Grauwe Klauwieren in Westerwolde. Grauwe Gors 25: 16-19.
- Hustings F. & Esselink H. 1999. Heeft de Grauwe Klauwier in Limburg toekomstperspectief? Limburgse Vogels 10: 89-97.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse.